

December 2003

Dansk Mongolsk Selskab

Ger 47

14. årgang – december 2003

ISSN 0905-9504

Ger er medlemsblad for Dansk Mongolsk Selskab. Bladet udkommer februar, maj, august, november.

Redaktion:

Rolf Gilberg (ansvarshav.)
Jan Koed, Gudrun Lefmann
Bulgan Njama

Tryk: One Way Tryk a/s

Oplag: 300 eks.

Ger udsendes af Østjyllands Postcenter. Henvendelse vedr. fejl og mangler til det lokale postkontor.

Formål:

- (a) at fremme og udbrede kendskabet i Danmark til mongolerne og deres kultur, især i mongolernes kerneområder i Mongoliet, Kina og Rusland,
- (b) at udgive skrifter om mongolerne,
- (c) at være samlingsorgan for personer, der interesserer sig for mongoler og deres forhold,
- (d) at fremme og udvikle forbindelserne mellem befolkningen i Danmark og mongolerne og
- (e) at støtte kulturelt arbejde blandt mongoler og skabe forbindelser mellem videnskabelige, kulturelle, faglige og folkelige organisationer i de respektive lande.

Dansk Mongolsk Selskab**Æresmedlem:**

HKH Kronprins Frederik

Bestyrelse:

Klaus Ferdinand
Anita Garbers, Rolf Gilberg
Søren Haslund-Christensen
Jan Koed, Gudrun Lefmann
Bulgan Njama, Morten Axel
Pedersen, Leif F. Petersen

Internet:

www.danskmongolskselskab.dk

Selskabets adresser:

Formand: Rolf Gilberg
Etnografisk Samling
Nationalmuseet
Frederiksholms Kanal 12
1220 København K
tel: 3347 3207
fax: 3347 3320
email: rolf.gilberg@natmus.dk

Sekretær:

Kasserer: Jan Koed
Carl Bernhards Vej 15, st.tv.
1817 Frederiksberg C
tel: 3322 3729
fax: 3322 3728
email: jk@cadaid.dk

Girokonto: (1551) 784-1582**NGO-projekter:**

Bulgan Njama
Fuglebo 2
2000 Frederiksberg
tel: 3833 2106
email: dms@dkk.dk
I Mongoliet:
dmcenter@magicnet.mn

Medlemskab:

Kontingent:
150 kr. pr. kalenderår for personligt medlemskab.
250 kr. for husstandsmedlemskab.
500 kr. for firmamedlemskab.
Tillæg for medlemmer bosat i udlandet: 50 kr.
Henvendelse om medlemskab rettes til kassereren.

Sammen med det herrens år 2003 er Fårets år efter Østens månekalender ved at nå sin afslutning. Ifølge de mongolske astrologers beregninger falder nytåret, Tsagaan Sar, den 21. februar 2004. Nytårsønsket for de mongolske nomader skal være, at de må blive forskånet for naturkræfternes hærgen og komme helskindet gennem vinteren med deres dyr. Arkhangai juli 1996. Foto: Anita Garbers

Indhold

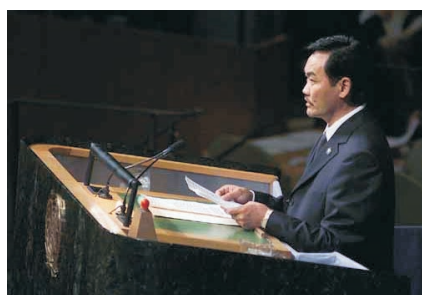
Mongoliet besegler demokratiet	3
Håb for Fremtiden	4
Ulvejagten	8
Vand til Erdenebulgan på vej	10
Tråde til fortiden	12
Republikken Tuva	14
I Mongoliets vold (VI)	16
Aktuelt	21
En skive Mongoliet	23
Mongoler ændrer spisevaner	23
Udsatte grupper	24
Indtryk fra et ophold i Danmark	27
DMS nyt	28

Mongoliet besejler demokratiet

I dagene 10.-12. september 2003 var Mongoliet vært for en højprofileret international konference, 'Fifth International Conference of New or Restored Democracies'. Ca. 400 repræsentanter fra 119 lande var samlet for at diskutere konferencens temaer: demokrati, god regeringsførelse og civilsamfund. Vi bringer her et uddrag af præsident N. Bagabandis velkomsttale.

Hr. formand
Ærede gæster og delegerede
Mine damer og herrer

De sidste år i det tyvende århundrede var en enestående periode i menneskehedens historie, som fremkaldte en dyb erkendelse og forståelse af menneskerettigheder og politisk frihed. Med den globale spredning og forankring af demokratiet er udviklingen af separate, ukoordinerede politiske handlinger blevet mindre tillokkende for de lande, der værdsætter demokratiet højt. Den kendsgerning at demokratiet nu dækker to tredjedele af verdens nationer viser, at demokratiet har slået rod og har etableret sig som en værdi for hele menneskeheden. Det er denne fælles værdi, der fra alle egne af jorden har bragt os sammen i vort lands hovedstad.

I min egenskab af landets statsoverhoved hilser jeg Dem oprigtigt velkommen ærede udsendinge og delegater fra hele verden, der er kommet for at deltage i Den 5. Internationale Konference for Nye og Genoprettede Demokratier og for at diskutere de vigtige spørgs-

mål om demokrati, god regeringsførelse og civilsamfund. Jeg ønsker Dem også et inspirerende ophold i vort land og frugtbare samtaler om punkterne i Deres dagsorden samt succes i arbejdet med at opnå indflydelse og sætte nogle milepæle for Deres videre arbejde.

Vi mongoler er lykkelige og stolte over, at Ulaanbaatar er blevet valgt som hjemsted for det 5. møde i rækken af denne højprofilerede internationale konference for nye og genoprettede demokratier, der er blevet afholdt siden 1988 i Manila, Managua, Bukarest og Cotonou. Det er en ære for os mongoler at være vært for denne konference i vort fædreland. ...

Der er gået 13 år siden Mongoliet valgte den demokratiske vej på overgangen mellem 1980'erne og 1990'erne. I den korte periode indledte Mongoliet en række politiske og økonomiske reformer, der gjorde det muligt for os at opbygge et nyt demokratisk system og gennemføre overgangen til markedsøkonomi, samtidig med at vi sikrede den intellektuelle og økonomiske frihed og bestræbelserne på at videreføre en åben og flerstrengt udenrigspolitik. Vi mongoler bekendte os til verdenssamfundets fælles værdisystem ved at opgive fjendskab og separatisme, etablere nære forbindelser og bånd til det internationale samfund og vælge en konsensus-skabende vej, gensidig forståelse og samarbejde. Dermed fik vi mulighed for at blive integreret i globali-

seringsprocessen med et minimum af risici.

Kort fortalt er De kommet til os på et tidspunkt, hvor de politiske og juridiske rammer for en demokratisk udvikling er blevet etableret i vort land, og de første frø er spiret frem og venter på yderligere næring, og hvor det internationale klima for demokratiopbygning er på plads.

Vort demokrati er ikke en gave fra en eller anden velhaver, det er resultatet af vort eget valg, vor enhed og vor fælles indsats. Derfor er vi bevidste om, at vi i vor kamp for at beskytte det og udvikle det er forpligtede til at fremme de opnåede resultater ved indsats af egne kræfter uden at gøre os afhængige af andre magter eller ydre faktorer. Tværtimod. Og vi er på det rene med, at de demokratiske resultater, opnået gennem en enorm og farefuld indsats, ikke vil vare for evigt. Derfor forpligter demokratiet os alle til at opfylde de *streng*e krav, som ligger i selve demokratiets væsen.

Demokrati er ikke et eventyr. Derfor er der behov for konstant at forbedre det juridiske fundament for at styrke de demokratiske institutioner, for vedholdende at beskytte nationens politiske liv mod demokratiets farer, undgå misforståelser, anvendelse af magt, diskrimination og ubegrundet mistænkliggørelse, at bekæmpe bureaukrati og korruption intensivt samtidig med at styrke retsvæsnets uafhængighed, sikre fuld pressefrihed og uophørligt give næring til udviklingen af den demokratiske kultur og civilsamfundet. ...

Jeg ønsker deltagerne i Den 5. Internationale Konference for Nye og Genoprettede Demokratier held og lykke med arbejdet. ■

Natsagiin Bagabandi
Mongoliets Præsident

Håb for Fremtiden

Et samfundsudviklingsprojekt i Mandal kommune i Selenge-provinsen

I juni 2003 bevilligede *Projektrådgivningen* (Danida-midler) penge til et holistisk samfundsudviklingsprojekt i Mandal Sum (kommune) i Selenge Aimag (amt), som hedder *Håb for Fremtiden*. Det er et projekt, som har som overordnet mål at forbedre fødevarer sikkerheden for 150 familier i området. Budgettet er på 1,35 mio. kr. (som ikke inkluderer lønninger eller andre udgifter til de udsendte), hvor *Projektrådgivningen* har bevilliget 1 mio. kr., og *Danmission* dækker resten. Projektet startede i juni 2003 og vil løbe indtil oktober 2007. I løbet af 2007 skal projektet overgives til mongoler, så det kan føres videre efter den officielle projektperiode.

Projektet gennemføres i Mandal Sum. Kommunens center hedder Zuun Kharaa (det var oprindelig navnet på togstationen). Kommunen har ca. 25.000 indbyggere fordelt i 5.294 familier. Der findes enkelte større arbejdspladser (bl.a. en vodkafabrik med 600 ansatte). Efter myndighederne forbød eksport af træ til Kina, er kommunens træindustri næsten ophørt. Omkring 4.000 af den arbejdsdygtige befolkning er uden arbejde. Tallet er stærkt stigende. 60% af befolkningen er børn og unge, og skolerne har en overbelægning på næsten 100%. 460 familier er fattige, og af dem er 276 familier – efter de lokale myndigheders kategorisering – meget fattige. Der er meget begrænsede

midler til socialhjælp, så hver enkelt fattig familie er afhængig af familie og venners barmhjertighed for at overleve. Zuun Kharaa er beliggende ved hovedjernbanestrækningen ca. 165 km nord for hovedstaden. Det er derfor et område, der tiltrækker mange tilflyttere fra de vestlige provinser. Dette bidrager yderligere til de problemer, som kommunen i forvejen kæmper med.

Formål og aktiviteter

Håb for Fremtiden projektet forventes at mindske risikoen for, at projektdeltagerne vil lide af fejl- og underernæring ved at sætte dem i stand til at producere deres egne fødevarer. Projektet vil hjælpe projektdeltagerne med at administrere deres begrænsede ressourcer på en mere effektiv måde, så de får en bedre livskvalitet og et sundere liv. Gennem uddannelse i grøntsagsdyrkning, etablering af køkkenhaver og etablering af dyrehold vil projektet bekæmpe fattigdom på lokalplan. Det vil også forsøge at oparbejde nyt selvværd hos projektdeltagerne. Det er en forudsætning for de kan have en tro på fremtiden, samarbejde, tage ansvar og deltage i udviklingen af deres lokalsamfund i en positiv retning.

Endelig forventes projektet at bidrage med at introducere mere effektive og lønsomme metoder til at holde husdyr på og at gøre udnyttelsen af en del af de enorme landressourcer mere effektiv ved at opdyrke jorden.

Det overordnede udviklingsmål

At sikre fattige og marginaliserede familier i Mandal Sum en forbedret fødevarer sikkerhed, så risikoen for at lide af sult og fejlnæring vil blive reduceret, og de bliver i stand til at leve sundt og blive positivt involverede i deres samfund.

De konkrete projektmål

1. At sikre mindst 150 familier et forbedret eksistens-/indkomstgrundlag baseret på bæredygtig husdyrbrug og intensiv havebrug.
2. At inspirere familier involveret i projektet til at støtte andre familier med at anvende nye metoder og værdier, som de har lært gennem projektet.
3. At sikre at repræsentanter fra lokalsamfundet kvalificeres til og inspireres til at fungere som koordinatorer i en del af projektperioden og efter afslutning af projektet.

Projektet består af fire hovedgrupper af aktiviteter

- A. Etablering af køkkenhaver
- B. Husdyrhold
- C. Træning og vejledning
- D. Uddannelse af fremtidige frivillige koordinatore

A. Etablering af køkkenhaver

Projektet vil hjælpe projektdeltagerne med at etablere/dyrke køkkenhaver. Køkkenhaverne etableres af 8-15 projektdeltagere i fællesskab som større enheder, hvor hver deltager har sit felt (ca. 500m²), for

Vores team består nu af (fra venstre): Erden-tuya: Køkkenhave Aktivitets Manager / Lindsay King (fra New Zealand): Samfundsudviklings Manager / Grethe Kock: Projektleder / Khurel-tsoots: Praktisk Assistent (chauffør) / Och-gerel: Husdyr Aktivitets Manager / Od-no: Regnskabsfører og tolk. Teamet står foran projektets jeep.

at de kan hjælpe hinanden og lære af hinandens fejl og gode resultater. I enkelte tilfælde kan køkkenhaven etableres omkring deltagerens bolig. Da målgruppen er fattig og ikke i stand til selv at betale denne etablering, vil indsatsen hjælpe med ressourcer og/eller materialer til at etablere hegn, brønd, læskur, toilet, mistbænke, til kultivering etc. Projektdeltagerne vil også modtage redskaber og såsæd til roer, hvidkål, gulerødder og kartofler etc. For at sikre projektets bæredygtighed og spredningseffekt i lokalsamfundet vil der ske (delvis) tilbagebetaling ved modtagelse af såsæd og andre materialer.

Gennem hele dyrkningssæsonen vil en agronom jævnligt komme på besøg for at afhjælpe problemer og for at give råd og vejledning. Forud for dyrkningssæsonen vil projektdeltagerne modtage undervisning (både teoretisk og praktisk) i, hvordan man etablerer en grøntsagshave. Ved dyrkningssæsonens afslutning vil de modtage undervisning i madlavning og henkogning af deres afgrøder samt oplagring og administration af produkterne. Projektet vil udarbejde eget undervisningsmateriale og trække på eksisterende materiale.

B. Husdyrhold

I projektperioden vil 40 projektdeltagere modtage 10 får og 5 malkegeder på en leasing-kontrakt. De skal i løbet af en 5-årig periode be-

tale disse dyr tilbage med afkom af hunkøn, som vil blive givet til nye familier. Forud for uddeling af husdyrene vil projektdeltagerne gennemgå et teoretisk og praktisk uddannelsesforløb i pasning og pleje af husdyr. Igen gennem hele projektforsøget vil de løbende modtage undervisning og besøg i hjemmet. Der vil også blive arrangeret seminarer om forarbejdning af mælk og uld og an-

dre relevante emner, baseret på deltageres ønsker/ideer. Projektet vil de første år sørge for husdyrenes ormebehandling, vaccination etc. og vil være behjælpelig med at anskaffe hø eller klid som vinterfoder. Projektdeltagerne skal selv fremstille hø på de høarealer, myndighederne stiller til rådighed.

Projektet vil de første år være behjælpelig med transportudgifter etc.

10 får og 5 geder skal indfanges fra en flok uden brug af hegn, hest eller hund, hvilket er noget af en udfordring og kræver hurtighed og styrke, da især fårene om efteråret er meget stærke.

Hvis høhøsten skulle fejle, er der afsat midler i projektet til indkøb af en passende mængde hø til hver projektdeltager. Hvis projektdeltagerne ikke allerede har et læskur til deres husdyr, vil de modtage hjælp til at etablere et skur. Projektet vil udarbejde eget undervisningsmateriale og trække på eksisterende materiale.

C. Uddannelse, vejledning og udvikling af lokalsamfundet

Igennem hele projektforsløbet vil projektdeltagerne løbende modtage besøg i hjemmet for at opmuntre dem og give råd og vejledning og for at hjælpe dem med at komme evt. problemer i forkøbet. Der vil blive arrangeret tillidsskabende, relationsopbyggende aktiviteter for at muliggøre større samarbejde i lokalbefolkningen. Der vil blive arrangeret kurser i samarbejde, dannelse af lokale kooperativer, samfundsudvikling, etik, medbestemmelse/demokrati.

Igennem hele projektforsløbet vil der blive arrangeret 3-4 sociale sammenkomster om året for projektdeltagerne. Hver anden måned vil der komme et nyhedsbrev med nyheder om projektet og artikler af undervisende karakter.

Der etableres en lånefond, dels til lån (max. \$150) for individuelle projektdeltagere, og dels til at yde tilskud til fællesindsatser og andre almenyttige formål (max. \$200), der kan være med til at styrke lokalsamfundet. Projektdeltagerne og borgerne i lokalsamfundet vil blive opfordret til at komme med ideer/emner til mulige seminarer. Projektet vil være behjælpelig med at arrangere kurser, studiegrupper etc. baseret på ønsker/ideer fra borgere i lokalsamfundet.

D. Uddannelse af fremtidige frivillige koordinatorer

Fra projektets start vil 4 frivillige projektkoordinatorer blive identifi-

En de familier, der har modtaget husdyr, kalder vi 'Grise-familien', fordi de bestyrer en lille grise-farm. De får et lille hus (skur!) som bolig og svinekød for deres arbejde. De modtager ikke løn. Det er en familie med 4 børn fra 3-14 år. Det er en rigtig dejlig familie, som har et godt sammenhold og er meget ansvarsbevidste. De er en fornøjelse at samarbejde med. De er meget fattige, og den ældste pige på 14 år er gået ud af skolen.

ceret og gennemgå et særligt, kapacitetsopbyggende uddannelsesforløb, som sætter dem i stand til at koordinere fortsættelsen af projektet. I projektets sidste fase vil de under løbende vejledning få overdraget direkte projektansvar, for at projektet kan forankres lokalt og køre selvstændigt videre ved udløbet af det officielle projekt.

Projektet ønsker at skabe en følelse af ejerskab af projektet og aktiv deltagelse blandt projektdeltagerne og på den måde sikre engagement og ansvarlighed. Projektdeltagerne vil fra projektets start blive inddraget i planlægningen af de løbende aktiviteter i projektet. Ele-

mentet af delvis tilbagebetaling af materialer og dyr sikrer både projektdeltagernes forpligtede ejerskab/engagement og projektets bæredygtighed. På længere sigt betyder tilbagebetalingen, at flere i lokalsamfundet kan inddrages i projektet. Endelig vil de frivillige koordinatorer sikre projektets lokale forankring og øge muligheden for at projektet kan få en spredningseffekt i lokalsamfundet.

Logo

Vi har fået designet et logo for projektet, som ses øverst side 4. I Zuun Kharaa (ZK) er der et meget karak-

teristisk bjerg, som ligger helt for sig selv midt i dalen. I logoet er afbildet en silhuet af dette bjerg, og det skaber begejstring, når de lokale indbyggere genkender det. Den afbildede hånd kan være Guds hånd eller et symbol på, at vi skal hjælpe hinanden og bære hinandens byrder, alt efter hvilken indstilling man har!

Projektets ansatte

I løbet af juni og juli fik jeg ansat alle de nødvendige folk i projektet samt lavet de nødvendige samarbejdsaftaler med de lokale myndigheder, fik godkendelse af projektet fra Landbrugsministeriet etc. Det lyder måske ikke af meget, men det er et meget tidskrævende arbejde at få disse ting ordnet.

Projektbase og hjem

Midt i august købte vi et hus i ZK, som vi bruger som lokal projektbase og hjem, når vi er i området. Det er dog temmelig kompliceret for en udenlandsk organisation at få brugsretten til grunden, som huset ligger på (vi kan ikke eje grunden). Det har taget uendelig lang tid at få papirerne i orden. Vi har lavet mange forbedringer i huset, og det er blevet et rigtigt dejligt hjem for os. Vi har garage i den ene ende af huset, og vi får vand fra vores egen brønd. Vi har strøm og fyrer med træ. Vi har telefon, og vi kan faktisk modtage emails, hvilket er en stor velsignelse.

Sommerens og efterårets arbejde

I slutningen af juli afholdt vi et informationsmøde om projektet i ZK for alle interesserede. Mødet blev annonceret på den lokale radio og tv station. Omkring 100 personer deltog, og vi uddelte ca. 140 ansøgningsskemaer. Der kom 78 ansø-

ninger retur, og 38 af disse ansøgere blev interviewet, og 14 familier blev udvalgt. Planen var, at der skulle udvælges 20 familier det første år, men det blev »kun« til 14 familier, da processen tog meget længere tid end forventet. Erfaringer har vist, at informationer om projektet ikke er nået ud til personer, som kunne have interesse i at deltage i projektet. Næste år bliver det forhåbentlig meget anderledes, da folk generelt allerede kender meget mere til projektet.

Den 29.-30. september afholdt vi et seminar for de 14 familier, der skulle have får og geder her i efteråret. De blev undervist i, hvordan man skal passe får og geder. I løbet af oktober fik hver familie 180 baller hø samt 10 får og 5 geder. Det var tanken, at familierne selv skulle have lavet hø, men da projektet blev forsinket i opstarten, var det ikke muligt at få arrangeret en høhøst. Den 29. november skal der være en officiel åbningsceremoni med deltagelse af et parlamentsmedlem, de lokale myndigheder, de enkelte familier etc. Over vinteren vil der blive arrangeret mange forskellige seminarer og yderligere træning samt aflagt besøg hos de involverede familier mindst to gange om måneden.

Fra et køkkenhave-projekt, som tidligere blev gennemført i området, er ca. 35 familier blevet inkluderet i *Håb for Fremtiden*, så antallet af familier er p.t. på ca. 50. I løbet af vinteren skal der udvælges nye familier, der gerne vil dyrke grøntsager, og 16 familier der gerne vil holde husdyr. ■

Tekst og foto:
Grethe Kock

Forfatteren med en projektdeltager og små nye gedekid.

Grethe Kock er den danske projektleder af *Håb for Fremtiden*. Hun er udsendt til Mongoliet som missionær for missionsselskabet *Danmission*, har arbejdet inden for husdyrsektoren i Mongoliet i 8 år og taler mongolsk. Hun er uddannet agronom fra *Landbohøjskolen* i København med speciale i fåre- og gedeaavl.

Fra 1995-1998 arbejdede hun i samarbejde med *Research Institute of Animal Husbandry* under Landbrugsuniversitetet i Ulaanbaatar i et gedeaavlprojekt, hvor formålet var gennem insemination at udvikle en bedre mongolsk malkeged.

I sommeren 2000 var hun ansvarlig for uddeling af fødevarer til familier i Överkhangai-provinsen og i 2001 for gennemførelsen og afrapporteringen af en nødhjælpsindsats, hvor der blev uddelt hø og klid til hyrder i Gobisumber-provinsen.

Hvis du vil i kontakt med forfatteren for spørgsmål eller andet (hvis du fx kunne have lyst til at besøge projektet i forbindelse med en rejse til Mongoliet), kan det ske på følgende email-adresse:
grethekock@magicnet.mn

Ulvejagten

– et dagbogsnotat

Jørgen Holst var i september med 4 kolleger på sin første tur til Mongoliet. Da muligheden bød sig, tog han næsten tøvende imod tilbudet om at tage med på ulvejagt. Som det fremgår af hans dagbog, rykkede det ved hans forestillinger om jagt på ulve.

Tirsdag den 9. september 2003

Det er mørkt udenfor. Huset summer af forventning. Vi skal på ulvejagt.

10 mænd gør sig klar – 5 mongoler og 5 danskere. I spidsen har vi ulvejægeren, der på 3. generation i træk har den usædvanlige levevej. Morgenmaden består af en kop varm mælkethe, en tør, sød ost samt lidt brød; og så havregrød til danskerne.

Vi er turister, der håber på den store naturoplevelse, men vi har ikke noget særligt behov for at dræbe en ulv.

Mongolerne er parate til ulvejagt. De er spændte og ved, at ulven sagtens kan narre dem.

Ude i de bløde bakker på steppen sidder vi i 3 grupper, og vi ser solen stå op i et dampende landskab. Sceneriet er i gang. Alle grønne, gule, orange og grå farvenuancer spiller i solens stråler, de første par timer.

Vi bliver stive i kroppen. Tsogto siger, vi skal sidde helt stille, selv på flere hundrede meters afstand kan ulven høre og se os – siger han. Vi hører lidt fuglesang, men ellers total stilhed.

Og så pludselig, på lang afstand aner vi den. Igennem kikkert kan vi se den grå-hvide elegante ulv bevæ-

ge sig forsigtigt og iagttagende fremad ovre i den modsatte side af dalsænkningen. Den er ca. 400 meter væk. På den afstand er det umuligt at ramme. Tsogto får et hosteanfald af bare ophidselse over at se ulven! Men ulven fortsætter roligt fremad.

Så hører vi et skud. Tsogto griber sin riffel og trykker af 2 gange. Uden held. Vi rejser os op. Adrenalin pumper rundt.

Tsogto siger, at ulvejægeren har ramt. Det ved han – siger han.

Vi går over til den anden gruppe. Ulvejægeren har ramt.

De havde også en ulv i sigte. Og den bevægede sig direkte mod dem. Da ulven havde været på ca. 100 meters afstand, havde ulvejægeren fløjtet en dyb tone. Ulven havde stoppet op og stået helt stille. I samme sekund skød ulvejægeren, og en 7-årig hunulv var ramt lige ved brystbenet.

Vi sætter os ned og venter. Ulvejægeren begynder nu på klagende og hylende råb. Det skal tiltrække andre ulve.

Ganske rigtig. Efter yderligere en ½ times venten kommer 3 ulve ovre på den modsatte bakketop. En af dem er meget stor og humper. Den er snu nok. Den holder sig på afstand.

Efter yderligere ½ times venten beslutter ulvejægeren, at vi går ned til den døde ulv.

Så viser ulvejægeren noget mere af sin kunnen. Han skærer elegante snit med kniven og frigør hele tiden en større del af skindet. Den sidste trediedel af skindet trækker han ganske enkelt fra kroppen.

Ulven ligger helt »nøgen« tilbage. Noget af ulvekødet, bl.a. køllerne og skanken skæres fri, de skal bruges hjemme i husholdningen. Indvoldene ligger tilbage til ådselsæderne.

Til sidst sprætter han mavesækken op, og ud vælter flere kilo frisk hestekød med hår. Ulve spiser gerne hestekød. Til mongolernes store fortrydelse.

Ulvejægeren fortæller hvor mange ulve, der hører til denne hunulvs flok, hvor gamle ungerne er og deres store chancer for at overleve. Han ved en masse om ulve, og hans respekt for dem er stor.

Stemningen er sprudlende og glad. Alle mongolerne er stolte. Vi tager det obligatoriske sejrsbillede.

Vi forstår ulvejagten lidt bedre. Og er en dejlig naturoplevelse rigere. ■

Jørgen Holst

Til venstre den stolte ulvejæger med sin nedlagte hunulv.

Nederst det obligatoriske sejrsbillede af jægerne med jagtbyttet. I midten af billedet ses ulvejægeren med sin riffel. Tsogto sidder som nr. 2 fra venstre i nederste række, mens forfatteren står som nr. 1 fra venstre øverst.

1

2

Vandkraft til

I Ger 42 fortalte Finn Tobiesen om forarbejderne til vandkraft-anlægget i Erdenebulgan. Efter flere års forberedelse er anlægsarbejderne nu kommet godt i gang. Finn Tobiesen er international programkoordinator i *Organisationen for Vedvarende Energi OVE*.

I september var jeg på tilsynsrejse til Mongoliet sammen med Uffe Burup Petersen, vores tekniske konsulent på opgaven.

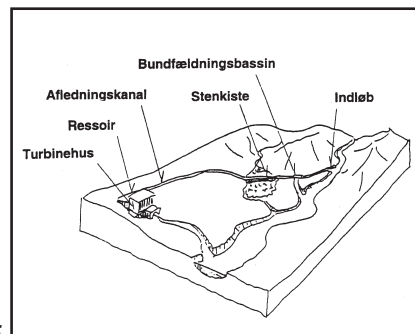
Byggeriet af vandkraftværket i Erdenebulgan er knap halvvejs færdigt, og det meste af arbejdet er nu standset for vinteren. Temperaturen i Mongoliet er nu allerede nede på

3

Erdenebulgan på vej

5

minus 20° om natten, hvilket umuliggør al støbearbejde.

Alle kanaler er udgravet og anlægsarbejdet i forbindelse med turbinehuset er lavet. Kanalerne skal »fores« med betonplader, som støbes tæt på det midlertidige betonværk, der er etableret tæt på broen over Egin Gol. Mellem 40 og 50 ufaglærte fra Erdenebulgan deltager i de støbe- og jernbindingssjak, der laver betonpladerne. Endvidere er alle elmaster rejst fra turbinehuset til Erdenebulgan.

Arbejdet er blevet noget forsinket, da området har oplevet den vådeste august siden 1986. Det har givet store oversvømmelser og høj grundvandstand i projektområdet,

hvilket har umuliggjort meget støbearbejde.

Der er stor entusiasme og begejstring for projektet i byen. Umiddelbart er mange mennesker beskæftiget med projektet, men udsigten til en mere stabil elforsyning skaber også nye ideer og visioner for fremtiden.

Entreprenøren og vores mongolske rådgiver *MCS International* arbejder nu efter en tidsplan med færdiggørelse sidst i juli/august 2004. ■

Tekst: **Finn Tobiesen**
Foto: **Uffe Burup Petersen**

1 Mellem 40 og 50 ufaglærte arbejdere fra Erdenebulgan er beskæftiget med jernbinding og støbning af kanalplader.

2 Udgravningsområde til turbinehuset med armeringsjern etableret.

3 Midt i billedet ses udgravningen til turbinehuset og fraløbskanalen.

4 Tilløbskanal til turbinehuset. I det fjerne skimtes Egin Gol, hvor ca. 20% af vandet tages til kraftværket.

5 Tegningen viser minivandkraftanlæggets vigtigste elementer. Værket vil komme til at huse 2 turbiner hver med en effekt på 100 kW. I perioder med tørke eller is vil elforsyningen blive opretholdt med dieselgeneratorer.

4

Tråde til fortiden

Via vores mongolske søsterforening, Mongolsk Dansk Selskab i Ulaanbaatar, har redaktionen modtaget 2 breve fra slægtninge til mongoler, der har kendt de danske nybyggere, der slog sig ned i det nordvestlige Mongoliet i begyndelsen af 1920'erne.

Mindestenen over danskerne, der blev rejst i 2001 ved Erdenebulgans 70-års jubilæum. Læs også Ger 38, s. 22-25. Foto: Jan Koed

Kontakt os venligst

Min far Danihuu (på mongolsk: »dansk dreng«) blev født i 1918 i Tunel og Eg-Uur (Eg og Uur er navnene på floderne i området) som 5. barn af Luvsandendev og Garamjav. En dansk mand, der var ven med min bedstefar, plejede min bedstemor under en fødsel. Efter nogen tid skænkede min bedstefar, Luvsandendev, sin danske ven sin søn, som han havde givet navnet Danihuu.

Da den danske mand måtte rejse langt bort, gav han sin adopterede søn til en mand ved navn Dash-Orig fra Zaamar sum i Töv aimag. Dash-Orig gjorde på dette tidspunkt tjeneste ved grænsetropperne og vendte hjem efter sine 5 års tjeneste i Khövsgöl. Min far voksede op hos denne familie, indtil han blev indkaldt til militærtjeneste i 1939. Efter sine 5 år i hæren blev han klar over, at hans forældre var døde, og han besluttede sig for at vende tilbage til sin hjemstavn. Siden da levede min far sit liv her, hvor han døde i en alder af 68 år.

Jeg er den ældste af min fars sønner og bor sammen med min mor, som nu er 82 år, i Mörön sum, Khövsgöl aimag. Jeg fik nogle af min fars papirer den 28. maj 2003.

Jeg vil meget gerne i forbindelse med den danske mands børn eller slægtninge.

Sæt Dem venligst i forbindelse med mig.

Min adresse:
Danihuu Zorig
Khövsgöl aimag
Mörön sum, bag 6/44

Min farfar var ven med danskerne

Min farfar, Barkhad Vandan-Osor, burjat-mongol af fødsel, levede i Erdenebulgan sum, Khövsgöl aimag indtil 1937. Han havde en stor familie på 11 personer og levede af at opdrætte sit eget kvæg og dyrke grønsager. I 1923 ankom der nogle danske ekspeditionsfolk til området og slog sig ned nær »Den røde Klippe«. Vandan-Osor kunne tale russisk og blev gode venner med de danske nybyggere.

I 1936 blev danskerne tvunget til at forlade Mongoliet, da den forfærdelige undertrykkelseskampagne startede over hele Mongoliet, og myndighederne satte uskyldige borgere og udlændinge i fængsel på grundlag af udokumenterede mistanker eller til lejligheden fabrikerede politiske forbrydelser.

Vandan-Osor var en meget nær ven af især Carl Krebs, som var leder af den danske gruppe. Som ven af gruppen fulgte Vandan-Osor i 1936 med sine danske venner til den mongolske grænse for at sige farvel. Ved den lejlighed efterlod Krebs en af sine heste og andre personlige ejendele til Vandan-Osor som gave, der fortæller om ældre mennesker i vore dages Erdenebulgan. Vandan-Osor vendte tilbage til sit hjem, efter at hans venner havde passeret den mongolske grænse i sikkerhed.

Kort tid efter – i foråret 1937 – blev Vandan-Osor sat i fængsel, dømt og i juli måned samme år skudt.

Begrundelsen for at give ham en dødsdom var den, at »han havde stået i ledtog med den udenlandske spion Carl Krebs«, som det fastslås i dokumenterne i efterretningstjenestens arkiv.

Personlig bemærkning: De venligtsindede mennesker fra Danmark blev aldrig mødt med uvilje eller afvist af indbyggerne i Erdenebulgan på den tid. Tværtimod så levede både danskerne og mongolerne sammen, hjalp hinanden og var gode venner. Nogle af mongolerne, som havde nære venskabelige forbindelser til dem, blev henrettet som fjender. Min farfar var et af disse ofre.

Jeg synes, at vi i Mongoliet og Danmark – børn og børnebørn af disse mennesker – bør tænke tilbage og bevare erindringen om denne tragedie.

Barkhan Nyamdorj, barnebarn af Vandan-Osor
Borgmester i Erdenebulgan

Republikken Tuva

Langs Mongoliets nordvestgrænse ligger republikken Tuva i Rusland. Den grænser op til andre russiske republikker som Burjatien og Khakassien samt territorierne Irkutsk, Krasnojarsk og Altai. Tuva dækker et område på 170.500 km² (hvilket er næsten 4 gange større end Danmark).

Landets flora og fauna

Landet ligger mellem den østsibiriske taiga og den nordsibiriske tundra med permafrost.

Klimaet er fastlandsklima med helt ned til minus 45-50° C om vinteren og op til knap 40° C om sommeren. Der er en rig flora, hvoraf 15 plantearter (ud af 1.500) kun vokser

i Tuva. Faunaen rummer 72 arter dyr, 240 fuglearter og 7 arter reptiler.

Halvdelen af Tuva er bjergområde, hvor den højeste top hedder Mongun-Taiga (3.976 m.o.h.). Sayan-bjergene i sydvest samler regnvand til de bifloder, der danner Jenisej-floden. Den østlige del af Altai-bjergene, Tannu-ula, løber ind i den sydøstlige del af Tuva. Skov dækker halvdelen af landet, hvoraf de mest udbredte træer er sibirisk lærk, fyr, ceder og gran. Ca. 1/5 af landet er steppe. Bjergene danner en ring om Tuva og har holdt landet isoleret i lange tider. Sovjetunionen holdt desuden landet lukket for fremmede.

Man kalder Tuva »landet med de blå floder og søer«. En af verdens længste floder, Jenisej, starter sit løb i Tuva og løber nordpå mod Ishavet. Der findes over 400 søer, hvoraf nogle er saltsøer, blandt andet Dus-Khol. Der findes kilder med helbredende vand.

Historie

Der har boet mennesker i årtusinder i Tuva. Det vidner hulemalerier om i Sayan Canyon, hvorigennem Jenisej løber.

Området omkring Altai og Sayan betragtes af forskere som vuggen for tyrkisk-, mongolsk-, tungusisk-, ketisk- og manchutalende folk. Det synes også at være et område, hvor

dele af den skytiske kultur udviklede sig.

Fra 500-tallet til 700-tallet var området en del af det tyrkiske Khaganat. Man kan stadig se rester af grave og stenfigurer ligesom i Mongoliet. Der findes sten med gammeltyrkisk inskription (orkhon-jenisej-runer).

I 1200-tallet blev Tuva en del af Chinggis Khans storrige. Efter mongolernes fald blev Tuva et selvstændigt rige i 200 år. I 1500-tallet kom tuvinerne under kontrol af to mongolske stater, Altyn-Khan og Dsgungarerne. Da manchuerne i midten af 1600-tallet erobrede hele det mongolske område, blev også Tuva en del af det manchuriske storrige.

Ved Qing-dynastiets fald i 1911 forsøgte Tuva at blive selvstændigt, men i 1914 satte russerne sig på området. I august 1921 var revolutionen kommet til Tuva. Folket dannede en khural (parlament) og udråbte »Tannu-Tuva Ulus Republik«. Tuva var en selvstændig stat frem til 1944, hvor Tuva blev besat af Sovjetunionen og gjort til et selvstyrende område. Fra 1961 blev Tuva en selvstyrende republik inden for den russiske føderation. I 1993 fik Tuva en ny grundlov, hvor der står, at Tuva har selvstyre, men

er en del af den russiske forbundsstat.

Tuvas befolkning

Det bjergrige land har kun en befolkning på ca. 306.000 indbyggere, hvoraf 65% er tuviner. Resten tilhører 10 forskellige folkeslag, hvoraf størstedelen er russere i byerne. Det tuvinske sprog tilhører den tyrkiske sproggruppe. Sprog-mæssigt er tuvinsk delt i vesttuvinsk, som tales i det centrale og vestlige Tuva, og østtuvinsk, som tales i de bjergrige taigaområder af øst Sayan.

Republikkens hovedstad Kysyl blev grundlagt i 1914, hvor to store bifloder – Kaa-Khem og Bii-Khem – til Jenisej løber sammen. Hovedstaden er det administrative og kulturelle center i landet.

Mod syd og vest lever tuvinerne i gerer, mens de mod øst i rensdyrområdet bygger telte af birkebark og skind.

Religionen er som hos mongolerne, nogle holder stadig ved shamanerne, mens andre er buddhister (lamaismen). Især efter Sovjetunionens ophør er shamanismen blomstret vældigt op. Den tuvinske shamanisme er en blanding af magi, medicin og åndelig vejledning.

Det tuvinske flag med et vandret Y-formet mønster er skabt af Oyunool Sat. Hvidt (striberne) antyder sølv (rene tanker). En hvid hadak svøber sig om værtindens arme, når hun modtager sine gæster. Gul (den venstre trekant) antyder både guld (rigdom) og buddhismens farve.

Blå står for hyrdernes mod og trofasthed, men også for den blå tuvinske himmel. Y-mønstret repræsenterer de to store floders sammenløb (Bii-Khem og Kaa-Khem) ved Kysyl, hvorfra de tilsammen danner Ulug-Khem (Jenisej).

Erhverv

Kun få steder egner landet sig til landbrug, så størstedelen lever af nomadedrift med kvæg, får og geder. Mod vest opdrætter man heste. Mod nordøst lever man af rensdyravl og jagt på pelsdyr (ræv, egern, odder, vildkat, zobel), mod syd holder man kameler, og i bjergene opdrætter man yak.

Der er stort set ingen industri i Tuva. Der er dog en voksende træ- og pelseksport. En stor eksportvare er folkemusik, som ofte indeholder eksempler på den mongolske strubesang. Sanggrupper eller enkeltpersoner rejser rundt i verden og giver koncerter.

Siden 1926 har Tuva udgivet sine egne frimærker, som har haft stor interesse for frimærkesamlere.

Ligesom mongolerne afholder man i Tuva Naadam med hestevæddeløb, brydning og bueskydning.

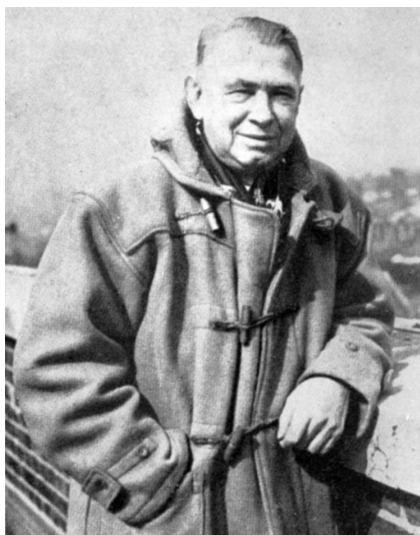
For den som vil rejse til Tuva er der flere hjemmesider, som det kan være interessant at besøge:

<http://members.aol.com/imershein/Page6e.html>
www.tuva-online.info
www.fotuva.org

Sangerup

Centralasiens bjerge er for det meste golde, men på de mere fugtige skråninger og i kløfter vokser der skove af lærke-træer. Dette landskab ligger 20 km øst for hovedstaden Kysyl.

Foto: Oleg Kosterin

I Mongoliets vold (VI)

I juli 1930 afslutter Ras sit ophold hos »Hertug« Larson i Indre Mongoliet og vender tilbage til sit skrivebord i havnebyen Tien tsin. Her kaster han sig ud i nye udfordringer, mens regionen syder af politiske spændinger. Ras analyserer den politiske situation og lader Yuan tolke den kinesiske folkesjæl.

Til de afgørende beslutninger, man tager, de, der forandrer hele ens fremtid, knytter sig som regel et uudsletteligt minde.

Sådan var det også den julidag i 1930. Jeg var lige vendt tilbage til Tien tsin fra Mongoliet under en af de værste hedeølger i mange år. Temperaturen på mit kontor var 46°. Jeg sad ubevægelig ved skrivebordet. Armene hang, så sveden kunne løbe lige ned på gulvet og ikke på skrivebordet. Omtrent hvert tiende minut kom min boy enten med tynd grøn te eller med et håndklæde, vredet op i kogende vand. Det tørrede jeg ansigtet og armene med, en forbavsende virkningsfuld kinesisk metode at friske sig op på. Af og til stak en valutamægler sit røde, svedige fjæs indenfor og gav mig sølvkursen, sølvmarkedstendensen samt sterling- og gulddollar-kursen. Kinas pengesystem var jo baseret på sølvet, og sølvmarkedet svingede mange gange daglig; det var hasardspil af afgørende betydning i forretningslivet.

Men alt det var gængse foreteelser, som ellers ikke ville have fæstet sig i hukommelsen. Nej, grunden til, at jeg husker situationen så godt, til og med, at Rosier, den lille fede, franske valutamægler, havde ladet hovedet rage på grund af varmen og

så umådelig komisk ud, var, at jeg den dag traf et valg, som forandrede hele min fremtid.

Aftenen før havde firmaets com-pradore, Pi Hsin Tsai, og hans nevø opsøgt mig hjemme. Til min forbavselse havde de foreslået at oprette et eksportfirma sammen med Teh Yue Loong, et af de største kinesiske uldfirmaer, som havde opkøbere og store branchekontorer i alle de byer i det indre, som var af betydning for uldhandelen. Jeg blev tilbudt stillingen som direktør og skulle være ansvarlig for alt salg i New York og London med Paul Pi som min personlige assistent. Pi Hsin Tsai og Teh Yue Loong skulle tage sig af indkøbene i det indre.

Det kom så uventet, at jeg udbad mig en dags betænkningstid. Pi Hsin Tsai gik for at være meget rig; men hans ressourcer var alligevel bagateller mod de millioner, Arnold Brothers – det firma, jeg var ansat i – disponerede over. Det havde yderligere styrket sin økonomiske stilling ved en sammenslutning med Sassoon og Co., som også kunne vifte med millioner og som var et af kinakystens største firmaer. Men som i alle store firmaer der ude var det »den kongelige familie«, d. v. s. indehavernes slægtninge, som beklædte de bedste stillinger, så jeg

vidste, jeg aldrig ville drive det til mere end at blive afdelingschef. Et bombesikkert og godt betalt arbejde – men alligevel.

Sikkerhed har aldrig fristet mig. Det har tværtimod bestandig været sådan, at den velsignede usikkerhed har lokket mig fra den brede alfarvej. *Safety last!* Og her var ingen mangel på usikkerhed under oparbejdelse af en forretning i et land, som sydede af kommunisme og had og lod til at ville kaste sig hovedkulds ud i en krig med Japan.

Men ved at tænke nærmere over sagen fandt jeg, at Pi Hsin Tsai egentlig løb større risiko end jeg. Han ville miste sine betydelige indtægter som com-pradore og måtte have urokkelig tillid til foretagendet og mig, for han havde sagt, at uden mig ville han ikke starte.

Og selv om det ville betyde mere beskedne kår, ville jeg i hvert fald være i et firma, jeg selv ledede. Det fik mig til at sige ja. – En måned senere løb »The North China Wool Co.« af stabelen. – Vi måtte først gennem et omfattende organisationsarbejde; men i september var alt gjort, og jeg foretog en lynrejse til New York og London for at finde agenter. Før jul var vi i fuld gang, og alt gik godt fra første dag – ja, langt over forventning.

Lige efter nytår kom en høj, mørk mand ind på mit kontor. På hans visitkort stod: Shalar Hadji, Kuldja, Sin kiang, samt nogle arabiske skrifttegn. Han havde ørenæse, sorte intelligente øjne og en ligefrem, selvbevidst måde at bevæge sig på, en rigtig høvdingeskikkelse af en stolt race. Havde han haft burnus i stedet for astrakankrave og havde forestillet sig som sheik Shalar Hadje, ville det have passet bedre, for han var uden tvivl af arabisk herkomst. Hele Kinas nordvestlige del, Kan su provinsen og Sin kiang (kinesisk Turkestan) havde stort set muhamedansk befolkning, mange af indbyggerne var af ren arabisk eller tyrkisk afstamning, som gik tilbage til det 7. århundrede og arabernes første invasion af Kina.

Han talte kinesisk og gik lige til sagen. Han havde to tusinde baller vasket Sin kiang-uld på vej fra Ha mi til Pao tow med kamelkaravane. – Var jeg interesseret? –

Sikken et spørgsmål! Vasket Sin kiang-uld var en sjælden vare og endnu sjældnere i et så stort parti.

Vi blev hurtigt enige om prisen. Da kontrakten var underskrevet, sagde han, at han havde fået flere tilbud; men mit var det højeste. Jeg var temmelig nysgerrig efter at høre mere om dette usædvanlig store parti, og han fortalte i korte træk, at situationen i Sin kiang var så foruroligende, at han og hele hans stamme i Kuldja havde besluttet at forlade provinsen. Grunden var, at sovjetrusserne havde taget magten fra den kinesiske guvernør, som nu sad der på deres nåde. Det var kun et tidsspørgsmål, når Sin kiang ville blive en sovjetrepublik ligesom Det ydre Mongoli. Og så var det for sent at slippe bort. Hans familie og slægtninge havde efterhånden realiseret, hvad de ejede, og investeret pengene i uld, som var let at afsætte i Tien tsin. Han og hans familie var avantgarden. De andre ville snart være på vej mod kysten.

Han talte rent ud om forholdene, som havde fået ham og hele hans slægt til at tage dette drastiske skridt. Vi havde længe hørt rygter om kommunistiske intriger i Urumchi, hvis guvernør havde søgt Sovjetruslands hjælp til bekæmpelse af det muhamedanske oprør under general Ma. Hjælp havde han også fået på »visse betingelser«, og nu sad han »i sadlen på tigerens ryg«, som Shalar Hadji malerisk udtrykte sig. Resultatet var i første række en ren epidemisk spionfeber, som gik ud over alle europæere. Den ramte først medlemmerne af Sven Hedins ekspedition, som skulle opmåle og planlægge en vej gennem Gobiørkenen fra Pao tow i Nordkina til Urumchi. Flere af deltagerne var blevet arresteret i Ha mi, grænsebyen mellem Sin kiang og Kan su-provinsen.

Jeg spurgte straks, om han havde hørt noget om to af mine venner, Georg og John Söderbom. Dem kendte han ikke, hvorimod en svensker, som havde kørt i bil gennem Gobiørkenen, sad fængslet i Urumchi. Han havde fået guvernøren interesseret i at købe lastbiler og busser i Tien tsin med henblik på at oprette et transportkompagni, som skulle trafikere ørkenen. De havde mindst 20 busser og lastbiler i drift, da russerne standsede trafikken og arresterede svenskeren som spion.

Det gav et sæt i mig. Det var jo Gustav, Johns og Georgs bror. Jeg tænkte på hans besøg, lige før han drog af sted på sin eventyrlige og dristige færd på næsten 3000 km gennem ukendt ødemark. Han havde risikeret alt, hvad han ejede, på dette fantastiske foretagende, og svigtede noget, var det ensbetydende med at dø af sult eller tørst – måske af begge dele. Bilen var gammel, reservedele ejede han ikke, chancerne var kun 2 mod 98 for at slippe levende fra det. Alligevel var han som alle ægte eventyrere fyr og flamme og bombesikker på at nå

frem. Han havde ikke sin bror Georgs kæmpekræfter, var en lige så typisk kontormand, som Georg var frilufts- og ørkenmenneske; men han havde en idé, som ikke gav ham rast eller ro: at besejre Gobiørkenen med den gamle bil, at blive banebryder ved at bevise, at denne urgamle karavanerute, som kamelene tog fire måneder om at tilbagelægge, kunne motoriseres. – Hvad en bil kan præstere, kan en lastbil eller en bus også klare – havde han sagt. – Men – indvendte jeg – hvor i alverden vil du få benzin og olie fra ude i Gobiørkenen? – Det er ordnet — svarede han. – Jeg har tilstrækkeligt med til den halve vej, resten tager jeg fra Sven Hedins lagre, det har jeg fået lov til. Min bror, Georg, har udlagt ekspeditionens depoter lige til Ha mi, og jeg ved, hvor de er.

Nu sad han altså i kinesisk fængsel. Det var utåleligt at tænke sig ham i kommunisternes kløer. Jeg hørte knap resten af, hvad Shalar Hadji fortalte. Jeg kunne ikke få Gustav Söderboms tragiske skæbne ud af tankerne. Dette forbandede land, hvor menneskeliv ingenting betød, hvor bundløse tragedier kunne udspilles, uden at nogen brød sig om det, hvor millioner kunne pines og dø uden at vække mindste medlidenhed eller antydning af protest, hvor de, som havde ansvaret, var hævet over lov, ret og kritik. Halvt sanseløs sagde jeg farvel til Shalar Hadji, låste skrivebordet og gik hjem.

Et par uger efter kom Georg Söderbom til min forbavselse ind på kontoret. – Men hvor i alverden kommer du fra, vildmand? Jeg troede, du var vel forvaret i et fængsel i Ha mi eller Urumchi?

Han lo, og det fine net af rynker rundt øjnene tegnedes skarpere. Hans brede, vejrbidte ansigt var hummerrødt af ørkenvindens og sandets piskeslag, de ærlige, blå øjne lyste af sundhed, livslyst og

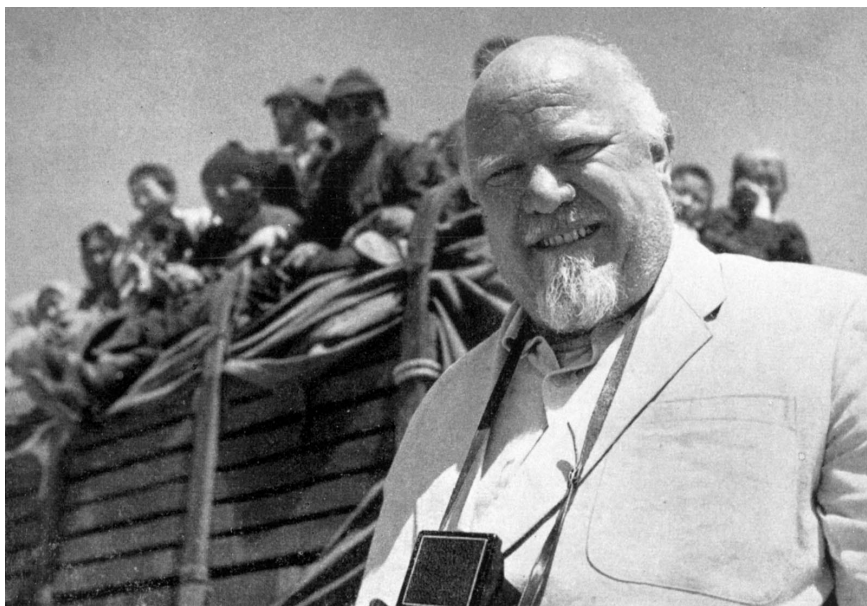
humør. Han kastede sig i den dybe lænestol og sagde: – Næ-æ, jeg slap ud, far. Men se ikke så skuffet ud. – Hans latter rungede, så boyen var ved at tabe tekopperne af forbavelse. Jeg bød ham en cigaret. Latteren standsede i et nu. – Nej tak, jeg ryger ikke. – En sjus da? – Nej tak, jeg drikker ikke. Men hvad i alverden er der i vejen med dig – er du syg? –

– Nej, nej – svarede han forlegen, og hans ansigt blev rødere endnu. – Jeg er forlovet. Husker du Lisa fra den svenske mission i Lama Miao? Det er hende, og hun kan ikke lide, at jeg ryger og drikker. – Men er du da ravruskende gal? – var alt, hvad jeg kunne nå at sige, før han standsede mig ved at løfte hånden. – Hun har tuberkulose. Det er temmelig alvorligt, og hun skal sendes hjem til Sverige. Jeg kan kun gøre lidt for hende, men så meget kan og vil jeg.

Jeg havde aldrig set ham så alvorlig. Han var ikke vant til at tale meget. Det ensomme liv i ørkenen havde ikke just skærpet evnen til at udtrykke tanker og følelser. Kun ansigtet røbede, hvad han følte nu. Jeg rakte ham min næve, og han var lige ved at knuse den. – Hvordan går det med John? – spurgte jeg for at give tankerne en anden retning.

– Død – svarede han. – Han døde i Gobiørkenen i nærheden af Edsingol. Jeg hilste på ham der, da jeg var på vej til Ha mi. Da jeg kom tilbage seks måneder efter, fandt jeg kun hans skelet i samme lejr. Han var ikke nået længere. Jeg fandt en tom kasse og lagde skelettet i den. Så fik jeg kassen op på den ene side af kløvsadlen på min kamel og tog ham hjem og begravede ham i Kalgan. Han havde jo tuberkulose, så det måtte ske før eller siden. Det var godt, han døde i ørkenen – han elskede den.

Han talte roligt og behersket – den kortfattede staccatomåde var det eneste, som røbede hans følelser. Fra Edsingol til Kalgan er der

Mongolerne kaldte Georg Söderbom »Unter-sharra«, som betyder den lange lyse. Han står her foran en amerikansk nødhjælpsbil med en gruppe burjat-mongoler på ladet.

Foto: Erik Melle/Söderbom'

mindst to måneders rejse med kamel – to måneder med sin brors skelet som rejsefælle.

Da jeg nævnede, hvad jeg havde hørt om Gustav, svarede han stille: – Å, det skal nok lykkes os at få ham ud. Den svenske regering har gjort så meget vrøvl, at de ikke tør holde ham fængslet stort længer. Og Gustav er sejl!

Så rejste han sig. – So long. Jeg skal hen til Takeda og købe en ring til Lisa.

De nyheder, Shalar Hadji havde bragt, var alvorlige. Situationen var på forhånd prekær nok for europæerne og koncessionerne på grund af fremmedhadet, som nationalisterne gjorde alt for at nære.

Sun Yat Sen's politiske testamente, San Min Chu Ih (De tre folks principper) rummede tilstrækkelig antifremmed propaganda til at få den ulmende uro i den vildledte, undertrykte og udsultede folkemasse til at slå ud i lys lue. Nationalisterne, hvoraf Sun's parti, Kuo min tang, udgjorde majoriteten, havde overtaget et land, som de kinesiske militarister og de korrupte embedsmænd havde gjort bankerot. Nu

trængtes der frem for alt til fred. Imidlertid var det umuligt at undgå en eksplosion blandt folket, en rejssning, som måske ville tilintetgøre hele regimet, hvis den ikke blev ledet mod et andet mål. Som sædvanlig blev det europæerne, som måtte holde for, men først og fremmest Japan.

I alle skoler blev der hver dag læst højt af »De tre folks principper«. – Ned med imperialisterne og kapitalisterne. – Ned med Japan, arvefjenden! – Ned med England og Amerika, kapitalisternes hovedkvarter! Stol på Rusland, Kinas eneste ven! –

»Kinas eneste ven«, som allerede havde ædt Det ydre Mongoli og var i færd med at sluge naboprovinserne Sin kiang og det med en appetit, som kunne gøre alle imperialister til skamme. Det var ikke småbidder, russerne havde guffet i sig. Det ydre Mongoli og Sin kiang udgør tilsammen et område, som er 3600 km langt og 900 km bredt, en bagatel af 1,8 million kvadratkilometer. Den kinesiske udenrigsminister protesterede overfor Moskva; men foretog sig ellers ikke noget. Med hen-

Men Sun Yat Sen og Chiang Kai Shek måtte jo betale for den hjælp, Borodin og den sovjetrussiske militærmission i Canton havde ydet i 1923-25. I Wham poo militærakademi i Canton blev de nationalistiske officerer uddannet efter alle sovjetkunstens regler af russiske officerer. Og Borodins arbejde, efter at han og militærmissionen blev »udvist« af Chiang Kai Shek, blev fortsat af Karakhan, Sovjets ambassadør i Peking. Da Chiang Kai Shek senere blev den ledende, kvitterede han den røde skjorte og iførte sig snehvidt tøj. For at gennemføre camouflagen til det yderste blev han også »kristen«.

dende med nationalisternes samtykke og Kinas provokerende politik overfør Japan, måtte før eller siden føre til krig. Dersom russerne uden videre kunne etablere flyvebaser i Det ydre Mongoli, noget de forresten allerede havde gjort i flanken af Japans position i Manchuriet, måtte japanerne i selvforsvar forlange de samme fordele i Det indre Mongoli. Og fik de dem ikke med det gode, ville de tage dem med magt. Det var utroligt, at nationalisterne ville fortsætte den vanvittige japansk-fjendtlige politik uden at have sikret sig støtte fra Rusland. Manchuriet havde været Ruslands mål lige siden Peter den Stores tid, og den position de mistede under krigen med Japan, havde de siden forsøgt at vinde tilbage. Deres endelige mål var uden tvivl Korea, Vladivostoks og den sibirske kysts skanse.

og vi sled døgnnet rundt i renseriet for at opfylde vore kontrakter. Her var ikke megen tid til at studere politiske vejrudsigter. Desuden måtte nationalisterne være meget varsomme i Nordkina, hvor befolkningen ikke var kommunistvenlig, og passede nationalisterne ikke på, risikerede de, at få Nordkina imod sig. Derfor blev lederne kamæleoner og skiftede farve. I andre dele af landet var der også modstand og stærke antikommunistiske bevægelser, som måtte dysses ned. Ledelsen var overvejende cantonesisk og blev i Nordkina betragtet med største mistro og antipati. Lederne var alt for smarte, åleglatte, upålidelige og listige for nordkineserne, der forresten ikke forstod et ord af deres dialekt. Det var nok derfor, fremmedhadet ikke bredte sig så stærkt i Nordkina, selv om der prædikedes nok så ihærdigt.

lere, som havde deres eget værelse på vort kontor. Der diskuteredes alt mellem himmel og jord, og jeg tror, de talte mere åbent til mig end til andre europæere. Det gik på kinesisk hele tiden, og de fleste var lige så fulde af historier som handelsrejsende hjemme. Skrøner, politik og forretning i passende og behagelig blanding var den sædvanlige kost.

[illegible]

kendt for sine skrøner og sin humor. Han nød også ry for skarpsindighed og sikkert kendskab til den aktuelle situation. Han var tynd og bleg med en tynd og bleg mustache, for kineserne har ringe skægvekst, så mustachen bliver så som så og ser overmåde trist ud, når de er alvorlige. Men Yuan var næsten aldrig alvorlig. Hans øjne strålede af humør, og de mange rynker rundt om var latterrynker. Vorten på næsetippen fremhævede hans komiske udseende. Jeg havde kendt ham, siden jeg kom til Tien tsin, og kunne altid stole på, at han kom først med nyhederne.

I hans mund blev alt komisk, til og med mordet på Lille Hsu, der vakte så stor opsigt. Lille Hsu var en politisk rænkesmed og den største skurk blandt alle de andre skurke. Mordet fandt sted på Lang fang, en jernbanestation mellem Peking og Tien tsin, hvor Hsu's særtog blev standset, og han blev halet ud af sin private vogn og skudt. Yuan kendte alle detaljerne, før der stod et ord om mordet i avisen. Manden, som havde skudt, var oberst Lu Cheng Wu. Jeg husker episoden så godt, for Yuan fortalte mig den iøvrigt fuldkommen ukendte årsag til mordet. Lille Hsu havde for nogle år siden været meget uhøflig overfor Lu's far. – Men – indvendte jeg – man skyder da ikke en mand med koldt blod for en uhøfligheds skyld. – Jo – svarede Yuan med et muntert glimt i øjet – for Hsu inviterede oberstens far til te og skød ham to gange med sin revolver tværs over tebordet. Den slags er i højeste grad uhøfligt – et brud på kinesisk etikette og enhver form for takt og god tone. Han kunne have fået ham snigmyrdet på en sømmelig måde, når det endelig skulle være; men at skyde sin gæst – det *kan* en gentleman ikke. – Latteren rungede gennem værelset efter den makabre spøg; men Lille Hsu var også en hadet mand, som kun få savnede.

Mordet på oberstens far havde fundet sted i 1918 og var gået i glemmebogen; men Yuan huskede det.

Det var dog som politisk ekspert, Yuan udmærkede sig mest. Han holdt mig underrettet om meget af det, der foregik bag de politiske kulisser, fortalte blandt andet om »Centralkomiteen for det revolutionære parti i Det indre Mongoli«, der agiterede voldsomt for at omdanne landet til en sovjetrepublik. Hvis det lykkedes, ville Sovjets grænse rykke frem til den kinesiske mur.

Trods alt var og blev parolen: – Business as usual – forretninger som sædvanlig. Jeg følte mig som Nero, der spillede violin, mens Rom brændte. Jeg købte mig nemlig en Rolls Royce. Den var gammel og havde et karosseri så kolossalt, at det var helt latterligt. Det lod jeg fjerne og fik bygget en strømliniet sportsmodel. Det kostede mig over 5000 dollars; men morsomt var det, og motoren var perfekt. Bilen var et vidundermiddel mod depression i forbindelse med den truende situation. Jeg kørte lange ture næsten hver søndag, ofte til Peking og de vestlige bjerge udenfor den forbudte by.

Yan trøstede mig stadig med, at stillingen ikke var så håbløs, som jeg troede – alt ville ende godt. Han var så dødssikker på det, at jeg en dag bad ham begrunde sit lyssyn. Han skelede til vorten på næsetippen, som han plejede, når han skulle være særlig dybsindig. Jeg kunne ikke lade være at le.

Han så forbavset og bebrejdende på mig: – Gode ven. Der er ikke noget at le ad. Det kan bevises af Kinas historie i fire tusinde år. Hver gang, et dynasti blev besejret af et andet, var der kaos i landet i et par hundrede år, mens de forskellige partier bekæmpede det ene dynasti eller hverandre, til kun de stærkeste var tilbage. Bestikkelse, list, forræderi, magt, terror, alle midler blev brugt akkurat som i dag. Alt, hvad

vi har oplevet siden 1911, da Ching-dynastiet takkede af, er en gentagelse af, hvad der er sket 20-30 gange. Det nuværende kaos vil kun vare to-tre hundrede år. Eftersom tiden går vil det blive bedre, for kun de stærke overlever. Krig, hungersnød, epidemier og oversvømmelser vil kræve millioner af menneskeliv og give resten af folket mulighed for at leve videre, for så er der ikke så mange til at dele ressourcerne eller det, der er tilbage af dem. Sådan har det altid været, og sådan vil det blive ved. Her må enhver kæmpe for sig selv eller gå under. Det, som du, min ven, kalder fædrelandskærlighed, kan ikke eksistere i Kina. Her gælder det penge eller mad. Livet blandt masserne er så uselt og bittert og kampen for den daglige ris så sammenbidt hård, at selvopholdelsesdriften er den eneste følelse, vi har tilbage. Men vent blot, til hundrede millioner mennesker eller deromkring er omkommet, så bliver det bedre – lad os sige om hundrede år eller måske mere – så skal det nok lysne, så du må ikke være bekymret.

Det var ikke den spøg, man som regel ventede af ham. Det var alvor, og jeg vidste, at han talte sandhed og havde ret. Tiden betyder ikke noget for en kineser. Han tænker i århundreder. (fortsættes)

A. H. Rasmussen

A. H. Rasmussen: *Tilbage til havet*. På dansk ved Knud Andersen. København 1955, P. Haase & Søns Forlag. 232 s. Uddraget af bogen er fra siderne 60-70.

Illustrationen side 18 er gengivet fra bogen: Georg Söderbom: *Bortom kinesiske muren*. Stockholm 1954. Kortet på side 19 er fra Henning Haslund-Christensen: *Jabonah*. København 1932.

Aktuelt

The Mongol Messenger
rapporterer:

Styr på geografien 03.09.03
En foreløbig liste over 242.338 geografiske navne i Mongoliet vil blive behandlet og vedtaget af parlamentet. En aftale på dette område vil gøre det lettere at privatisere jorden og udvikle regionerne. Den vil også være en støtte for landets sikkerhed, geologi, minedrift, infrastruktur, turisme, naturbeskyttelse, kultur og uddannelse, kommunikation, presse og information. Den vil spille en vigtig rolle i FN's arbejde med at beskytte og standardisere geografiske navne også i international sammenhæng.

Ny jernbane 03.09.03
Tomortei Khuder Ltd. har fået tilladelse til at bygge en 100 km lang ny jernbanelinje fra Eroo station til jernmalmlejet Tomortei i Selenge aimag. Tomortei håber at kunne udvinde 4 mio. ton jernmalm om året fra sit leje. De ønsker at gøre brug af minen i 60 år.

Katolsk kirke indviet 10.09.03
Den første mongolske, katolske kirke – viet til Sankt Peter – åbnede den 30. august. Vatikanets udsending, kardinal N. Sepe, sagde, at paven håbede at kunne besøge Mongoliet. Kardinalen udnævnte B. Padillo (fra Filippinerne) til den første mongolske biskop for den katolske kirke. Det siges, at der er 179 katolikker i Mongoliet.

Antilopebestanden 22.10.03
K. Olson, der er forsker ved *WWF Verdensnaturfonden*, har meddelt, at der er 1,2 mio. antiloper i Mongoliet. Han baserer sine beregninger på 3 års forskningsarbejde. Der udarbejdes ingen officielle statistikker over antilopebestanden.

Træabens år 01.10.03
Ifølge folketroen, der baserer sig på mange års erfaring, vil Abens år altid medføre voldsomme snefald og kolde vintre, ja endda zud.

Astrologen Ts. Tseren-Ochir oplyser, at Træabens år, der i mange asiatiske lande allerede begynder den 22. januar 2004, vil være gunstig for dyrene og vil bringe fred og ro til folket og landet. Træabens år begynder den 21. februar 2004 i henhold til den mongolske månekalendar.

Det tyske pressekontor i Mongoliet meddeler, at det mongolske luftfartsselskab MIAT har indledt nonstop flyvninger mellem Ulaanbaatar og Berlin. Der flyves torsdag med afgang Ulaanbaatar kl. 09.55 og Berlin Tegel afgang kl. 16.00. Dertil kommer flyvningen om søndagen, der som hidtil mellemlander i Moskva.

Mongoliet indfører de latinske bogstaver

I sidste forårssamling vedtog det mongolske parlament et nationalt program til indførelse af de latinske bogstaver til officielt brug i det mongolske sprog.

Man hævdede, at det var blevet nødvendigt på grund af informations- og teknologiens (computernes) fremmarch. Alle Internet-brugere har oplevet problemerne med at foretage en præcis transkribering af mongolske ord. Fortalere for programmet siger, at det er helt afgørende at kunne foretage en præcis oversættelse fra kyrillisk skrift til latinsk skrift. Det er baggrunden for iværksættelsen af et nationalt program for den latinske skrift, opdelt i to faser: forberedelsesfasen 2003-2004 og implementeringsfasen 2005-2006.

I første fase vil der blive arrangeret møder, seminarer og konferencer med deltagelse af eksperter og repræsentanter for samfundet for at diskutere og udforme reglerne for de korrekte latinske former. Man vil forsøge at indføre standarder for omsætningen fra kyrillisk til latinsk skrift, udarbejde regler for den latinske retskrivning og for uddannelse af befolkningen i den rette anvendelse.

Anden fase vil indebære udgivelsen af latiniserede lærebøger i grammatik og ordbøger, programmer for undervisning og skabelsen af et miljø for latinsk skriftbrug samt for iværksættelsen af offentlige undervisningskampagner.

Der er blevet oprettet et Nationalt Råd for Standardisering og Måling. Prorektoren for Det pædagogiske Universitet, D. Tomortogoo sagde, at man har vedtaget fire grundlæggende principper for standardiseringen. For det første vil man basere den på de 26 bogstaver på det engelske sprogede computertastatur uden brug af dobbeltbogstaver og uden at ødelægge rodordene.

Han sagde, at filologer er i gang med at diskutere retskrivningsreglerne for den latinske skrift uden at ødelægge det mongolske alfabets rodord. For at nå frem til en korrekt latinsk grammatik for det mongolske sprog, kan det blive nødvendigt at ændre de gældende regler for det mongolske kyrilliske alfabet.

D. Narantuya
The Mongol Messenger
38(636):8 – 12.09.03

Statsministeren vender hjem

Statsminister N. Enkhbayar har afrundet sin udlandsrejse ved i Sao Paulo, Brasilien, at deltage i Den socialistiske Internationales 22. kongres. Han vendte tilbage til Ulaanbaatar den 31. oktober.

I en udtalelse i lufthavnen Buyan Ukhaa sagde han, at Mongoliet er blevet internationalt anerkendt som et demokratisk land, ideologisk placeret til venstre og i midten af det politiske spektrum. Det er blevet bemærket, at overgangen til demokrati foregik fredeligt i Mongoliet. Det regerende MPRP (det reformerede kommunistparti – red.anm.) bekræftede på kongressen sin linje som et centrum-venstre parti, hvilket nu er blevet accepteret af Den socialistiske Internationales kongres. Statsministeren sagde, at ved at tilslutte os Den socialistiske Internationale er vi blevet en integreret del af verdenssamfundet.

Under sit besøg i Sverige og Storbritannien udvekslede Enkhbayar synspunkter om forøgede investeringer, udbredelsen af kendskabet til Mongoliet og om at sende flere unge mongoler på studieophold i de to lande.

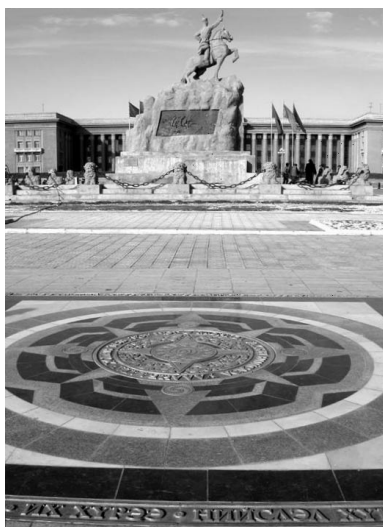
I Sverige mødtes statsministeren med repræsentanter for Rigsdagen og regeringen og førte samtaler om eksportrelationerne og udviklingen af samhandlen.

I Storbritannien informerede Enkhbayar Tony Blair om Mongoliets overgang til at bruge det latinske alfabet og om de fælles anstrengelser for at fastlægge regler og standarder for anvendelsen af skriften. Han blev forsikret om, at den britiske regering vil støtte Mongoliets interesser og deltagelse i det sydøstasiatiske projekt.

B. Oyundelger

The Mongol Messenger
45(643):1, 05.11.03

UB fejrer sin fødselsdag

Hovedstaden fejrede sin 364 års fødselsdag den 29. oktober. I 2003 er der blevet gennemført en større renovering af byens centrale plads, Sukhbaatar-pladsen. Renoveringen blev afsluttet i sidste uge, hvor der blev afholdt en ceremoni den 3. november i anledning af den officielle ibrugtagning af pladsen.

Arbejdet på pladsen har omfattet nedlægning af kloakrør, ændring af belysningsanlægget og omlægning af pladsen med

granitfliser. Færdiggørelsen af arbejdet blev forsinket på grund af SARS og problemer med at transportere granitfliserne fra Kina. Der blev indført 126 vognlæs granit for at dække et areal på næsten 3.000 m². Arbejdet blev udført af de samme kinesiske arbejdere, der renoverede Tiananmen-pladsen i Peking.

Den sydlige del af Sukhbaatar-pladsen vil blive omdannet til et serviceområde med en fodgængertunnel. Bystyret overvejer at erstatte det eksisterende Sukhbaatar-monument med en bronzegave til næste år.

Der vil også blive taget fat i fornyelsen af yderdistrikternes ger-områder. Ger-distrikterne vil blive forbundet til det overordnede el- og vandforsyningssystem til hvilket formål, der allerede er blevet installeret 12 nye transformerstationer. Endvidere er de eksisterende spildevandsledninger og fjernvarmerør blevet udvidet, eller der er anlagt nye.

The Mongol Messenger
45(643):1, 05.11.03

FOR SALE

Mongolian Traditions at a Glance

A short pocket-sized guidebook titled "*Mongolian Traditions at a Glance*" has been published and is available for purchase through the Mongol Messenger.

The guide has chapters on State Traditions, Respect for Nature, Lifestyle, Traditional Art, Morality, Traditional Medicine and National Foods, along with the very important chapter on "How Not to Offend Mongolians".

The guide costs Tg3,000 and can be purchased by emailing montsame@pop.magicnet.mn or by phoning the office on (11) 325 512 or 314 507.

En skive Mongoliet

For 3 år siden var der ikke en eneste mongolsk café eller restaurant i Tyskland, men nu er der åbnet tre i Berlin, hvor man kan spise ægte mongolsk mad og få en billig og autentisk mongolsk oplevelse.

Den første mongolske restaurant i Berlin hedder *Chinggis Mongolisches Restaurant*. De mongolske sange, det mongolske kunsthåndværk, hestesadlerne, Chinggis Khan på væggene og de mongolske dekorationer mindede mig om Mongoliet.

Vi bestilte khushuur, buuz, mælkeke, tsuivan og barbecue. Den eneste forskel var kødets smag, hvilket skyldes forskelle i måden at opdrætte dyrene på. Med undtagelse af nogle få krydderier stammede det hele fra berlinske fødevaremarkeder.

En ansat ved restauranten, Amarsanaa, sagde, at fremmede gæster

var overraskede over maden og tvivlede på, at Amarsanaa var fra Mongoliet. Amarsanaa bemærkede, at der er mange kinesiske restauranter i Berlin, og når de gerne vil præsentere noget nyt, skriver de »Mongoliet«.

I den rigtige Chinggis Restaurant kan man kun bestille ægte mongolsk mad, ægte mongolsk vodka destilleret fra fåremælk og rene vodkamærker som *Bolor* og *Chinggis*, der er destilleret fra ren hvede.

Restauranten ligger ikke langt fra Berlins centrum og holder et rimeligt prisniveau. Den var den billigste af de restauranter, jeg besøgte, og mine tyske venner var overraskede over portionernes størrelse.

Restauranten forsøger at bringe Tyskland og Mongoliet nærmere til hinanden via de kulinariske lækkerier. Restaurantens gæster kan se TV fra Mongoliet, mens de spiser, og der er guidebøger om Mongoliet.

Ifølge restaurantens chef er 70-80% af gæsterne tyskere. Rækken af gæster spænder fra mongoler, der bor i Tyskland, til de der blot er nysgerrige efter maden.

Ejeren af restauranten, D. Batnasan, sagde, at de havde åbnet restauranten for at etablere et sted, hvor det mongolske samfund kunne mødes. Batnasan kom til Tyskland for 11 år siden for at studere. Han tog eksamen fra det medicinske universitet Haile Dietrich og arbejder som revalideringslæge. Han åbnede restauranten i februar 2002.

Mongolerne her i byen elsker restauranten, sagde han. De kommer for at få et pust fra den hjemstavn, de savner. Det er det eneste sted, hvor mongoler kan mødes, sagde G. Munkhtuya, en magisterstuderende. Vi snakker sammen, og menuen skifter hele tiden.

Hvis du gerne vil besøge stedet er adressen Bornholmerstrasse 10, D-10439 Berlin.

B. Ooluun

The Mongol Messenger
32(630):8, 06.08.03

Mongoler ændrer spisevaner

Ifølge avisen *Mongoliin Medee* er overvægten af kød i mongolernes kost i tilbagegang. Denne konklusion kan man drage på grundlag af handlen på fødevaremarkederne.

B., en ung mand der har arbejdet på fødevaremarkedet i de sidste 5 år, kan fortælle, at for 5 år siden solgte han hver dag kød fra omkring 3 får og oksekød fra ét bagparti. Og dengang klagede kunderne altid over, at kødet var for magert. De ville have kød med fedt, som var vanskeligt at skaffe dengang. Men nu foretrækker kunderne magert kød uden fedt.

I dag sælger han oksekød fra to bagpartier og fårekød fra ét får om dagen. Han siger: »Kun ældre mennesker over 50 køber som regel kød med fedt, mens unge mennesker køber magert kød uden ben.« Kødhandlerne forventer, at forbruget af fårekød vil falde, mens efterspørgslen efter oksekød vil stige i fremtiden.

Også forbruget af grønsager skifter. Majroer og kålroer var temmeligt populære for 5 år siden, men det har ændret sig drastisk i dag. En sælger solgte på en normal dag 5-6 sække majroer ved »Bars« grossistmarked for 5 år siden, men nu er det

normale en ½ sæk om dagen. Efterspørgslen efter gulerødder, radiser, rødbeder og peber er steget, og folk foretrækker koreansk surkål eller *kimchi* frem for grønkål.

Også antallet af familier, der spiser ris i stedet for mel, er steget. For 8 år siden konsumerede mongolerne 14.000 ton ris om året, i 2002 blev der afsat 25.000 ton. Og i dag er mongolerne i stand til at skelne mellem forskellige smagsnuancer og rissorter; de siger, at indisk og tyrkisk ris er velsmagende.

Avisen skrev, at mongolerne nu også vælger deres madvarer på baggrund af fordøjelighed og vitaminindhold.

The Mongol Messenger
36(634):2 – 03.09.03

Projekt:

Udsatte grupper i Mongoliet

I anledning af projektets forlængelse til 2005 giver Bulgan Njama her en status over de forskellige aktiviteter.

Projektet har siden sin start i 1997 først og fremmest beskæftiget sig med opbygning og udvikling af kapacitet på tre områder:

- Uddannelse og rådgivning af socialarbejdere
- Støtte til særligt udsatte familier
- Støtte til gadebørn

Projektet gennemføres med økonomisk støtte fra Danida som hovedsponsor. Dansk Mongolsk Selskab støtter også de praktiske projekter med midler indsamlet blandt medlemmerne af Dansk Mongolsk Selskab i Danmark og Mongolsk Dansk Selskab i Mongoliet. Støttefondens gironummer er trykt på bladets bagside.

Projektets 2. fase afsluttedes 1. marts i år. Danida accepterede selskabets ansøgning om en forlængelse af projektet indtil medio 2005 og ydede en bevilling på kr. 3.922.018. Projektets oprindelige navn *Gadebørn i Mongoliet* er ændret til *Udsatte grupper i Mongoliet*.

Uddannelse af socialarbejdere

Projektets faglige udviklingsaktiviteter har været koncentreret omkring korterevarende kurser for socialarbejdere i hele Mongoliet. Siden 1997 har i alt 1.400 ansatte i relevante myndigheder og børneorganisationer deltaget i projektets korterevarende kurser, som organiseres lokalt.

Ved siden af de korterevarende kurser gennemfører projektet en

2-årig socialarbejderuddannelse. I perioden 2000-2002 har den 2-årige uddannelse omfattet socialarbejdere fra 7 aimager. De fleste af de valgte aimagcentre ligger ved jernbanen og har derfor det største antal gadebørn. Fattigdommen er her ligeledes stor.

Vi har arbejdet med kapacitetsopbygning hos de ansatte i socialforvaltninger, børnepolitiet, skoleforvaltninger og børneorganisationer. Gennem uddannelsen er der skabt et tværfagligt netværk i lokalsamfundet, og socialarbejderne er blevet betydeligt bedre til at udnytte dette netværk og til at samarbejde med de involverede parter.

Det er også lykkedes projektet og deltagerne at udnytte eksisterende ressourcer i lokalsamfundet, at involvere lokalsamfundet, lokale politikere, administratorer, andre organisationer og særligt udsatte familier i de lokale projektaktiviteter, som blev igangsat som led i uddannelsen. De praktiske projektaktiviteter er bygget på deltagernes opnåede viden, analyse af lokalsamfundet, dets behov og muligheder, fremstilling af detaljeret projektdesign ved anvendelse af konkrete analyseværktøjer.

De lokale projektaktiviteter, som er støttet økonomisk af DMS, omfatter familierettede aktiviteter, herunder rådgivning, kulturelle projekter, inddragelse af børnene i undervisningstilbud m.m. Den løbende rådgivning og diskussion lokalt har været med til at rette evt. fejl og mangler i tide.

Alle projekterne har til formål at integrere børn og deres familier i samfundet og forbedre deres muligheder i dagligdagen gennem konkrete aktiviteter. Børnene bliver integreret i skolesystemet, og forældrene aktiveres gennem involvering i projektaktiviteterne. Der ved øges børnenes og forældrenes selvtillid og samarbejde med andre i lokalområderne.

Deltagerne i arbejdsgrupperne i de 7 områder har alle en fuldtidsbeskæftigelse, hvilket betyder, at det er meget begrænsede ressourcer grupperne har, selvom de alle yder en imponerende indsats i projekterne. Derfor valgte de fleste grupper at tilknytte såkaldte »kontaktpersoner«, der arbejder frivilligt mod symbolsk betaling. Arbejdet foregår i tæt samarbejde med arbejdsgruppen. Nogle aimag-råd afholder denne udgift, mens der andre steder betales af projektet. Projekterne koster hver omkring \$1.200 på årsbasis. Aktiviteterne i de enkelte aimag-projekter er nærmere beskrevet i Ger 42.

I 2003 er der startet et nyt hold deltagere i den 2-årige socialarbejderuddannelse. I uddannelsen deltager denne gang socialarbejdere fra Ulaanbaatars 4 fjernliggende distrikter og 4 aimager. Fra 2004 gennemfører grupperne også mindre, bæredygtige projekter i deres lokalområder.

Familieprojektet

Som det første i Mongoliet har projektet arbejdet med et familieprojekt i Ulaanbaatars Bayangol distrikt. Det omfatter familier i 1., 2., 3., 4., 10. og 11. horoo (det mindste administrative niveau).

Til at gennemføre aktiviteterne har vi etableret *Familiecentret* – et værested for familierne – i et kælderlokale, som var ubrugeligt, mørkt, fyldt med affald og uden sanitet. Lokalerne blev istandsat ved

Gadebørnene er ikke bange for at give en hånd med, når lokalerne trænger til en grundig overhaling.

hjælp af familier, gadebørn og projektets ansatte for relativt få midler.

Målet med projektet var at skabe en metode og indhøste erfaringer i løsningen af gadebørnsproblemer, problemer med skole drop-outs og styrkelse af familierne socialt, økonomisk og kulturelt gennem oplysning, undervisning, indkomstskabende aktiviteter og dannelse af sociale netværk. Udgangspunktet for etableringen af familiecentret var at skabe et sted, hvor der tilbydes aktiviteter for fattige og udsatte familier og deres børn, således at deres børn på grund af fattigdom, kedsomhed og andre problemer i familien ikke flygter til gaden.

Aktiviteterne strækker sig fra individuel vejledning, fællesdiskussioner, støtte til familier og børn i deres dagligdag, lektiehjælp, familiernes muligheder m.m. til undervisning i snedkeri, dyrkning og opbevaring af grøntsager, vævning, strikning, tegning, maling, syning, undervisning i personlig hygiejne, tandhygiejne, sexualundervisning, børneopdragelse, familieplanlægning, budgetlægning m.m. Projektet har vist sig at være meget bæredygtigt,

billigt i drift, og det passer til de lokale behov og muligheder.

Familieprojektet har arbejdet med 286 voksne og børn i 45 familier. Projektets foreløbige resultater: Familiernes indtægter blev forøget fra nærmest ingenting, flere familier er gældfri i el-udgifter, 2 hjemløse familier har fået bolig, 23 voksne har fået job, 14 børn har genoptaget skolegang, 15 børn er påbegyndt børnehaven, 9 unge er optaget i faglig uddannelse, langt størstedelen af børnene er holdt op med at forsvinde hjemmefra i kortere eller længere tid, familiernes sociale netværk er udvidet, forældrenes organisationsevner og selvtilid er vokset p.g.a. deres deltagelse i aktiviteter og i forældrerådet.

Professionelt har dette arbejde skabt stor interesse hos myndighederne og i de øvrige mongolske og udenlandske organisationer. Repræsentanter fra lokalrådene i mange egne af Mongoliet har besøgt centret for at hente inspiration. Blandt socialarbejderne, der deltog i den 2-årige uddannelse, valgte de fleste at gennemføre familierettede aktiviteter. Dette arbejde har tydeligt bidraget til regeringens nye strategi for at inddrage familierne i løsningerne.

Gadebørnsprojektet

Målet med dette projekt er at støtte børnene, at lære dem grundlæggende menneskelige værdier, inddrage dem i skoleundervisning, sundhedsservice og almindelige daglige aktiviteter på lige fod med andre jævnaldrende.

Projektet har arbejdet med i alt 27 gadebørn og -unge dagligt siden 1997. Ved siden af daglige aktiviteter med gadebørn har projektet støttet mange andre gadebørn og unge i form af et vaccinationsprogram for 500 børn og unge, en dags sundhedsoplysning, »teater- og drama-dag« med det formål at oplyse og

debattere med andre gadebørn i samarbejde med vores egne store unge m.m.

Det første projekt, der startede i 1997 arbejdede med 15 teenagere, der valgte at leve på gaden siden begyndelsen af 90-erne. Indtil da fandtes der ikke gadebørn i Mongoliet. Folk var meget chokerede, og myndighederne vidste ikke, hvordan de skulle afhjælpe disse alvorlige problemer. På det tidspunkt var der en statslig institution for gadebørn for ca. 80 børn og unge i alderen 3-14.

Vores gadeunge var alt for gamle til at være på en institution, og de var de såkaldte »kroniske gadebørn«. Hverken de udenlandske institutioner eller den mongolske turde beskæftige sig med disse »barske« unge. I starten sagde ungerne til os, at de var 15 år. Men det viste sig senere, at de var betydeligt ældre end angivet. Projektet var placeret i Suhbaatar distrikts, såkaldt 7. station og senere flyttet til et halmhus i Bayangol distrikt. Projektet kørte i 2½ år, og det har uden tvivl været en stor hjælp og støtte for ungerne til at komme videre i livet. Nogle af dem har afsluttet 8. og 10. klasse i folkeskolen, og de fleste har gennemført faglige kurser. For de fleste gik det godt.

Generelt har projektet været vanskeligt, og der har været mange problemer, som projektmedarbejderne forsøgte at tackle i samarbejde med ungerne. Problemerne var forbundet med de meget vanskelige vilkår, ungerne har måttet leve under siden deres tidlige barndom. Mange af dem havde forskellige sygdomme efter et langvarigt ophold på gaderne – i et land med minus 20-30° om vinteren – eller de var stærkt afhængige af alkohol og lim.

Ungerne havde ændret sig meget og var mere modne i 1999. Da var de også 18 år eller mere, og de fleste ønskede at klare sig selv. To af dem blev ansat som medhjælpere på en

nyt projekt for børn i alderen 3-13 år.

Det andet gadebørnsprojekt ligger i Bayanzurh distrikts 2. horoo og har i dag 2 børn (ud af 12 børn). Projektet er en »mellemstation« mellem gadetilværelsen og tilbagemunden til deres familier, som også får støtte og rådgivning fra projektet. Projektet har arbejdet med de 12 børn siden 1999 og har arbejdet med at skabe kontakt mellem børn og forældre og langsomt vænne børn og forældre til at kende hinanden. Derfor lever de fleste af børnene i dag sammen med deres familier. Men de fleste af dem har kun en af forældrene (i få tilfælde ingen forældre) eller meget handicappede forældre.

Familierne har stadig et meget stort behov for støtte og hjælp. Nogle af forældrene er hjemløse, og derfor er det ekstra vanskeligt for familierne at føre en normal tilværelse. Projektet forsyner sådanne familier med en ger. Den økonomiske støtte kan virkeliggøres ved anvendelse af de fondsmidler, som DMS råder over.

Familierne har generelt meget tunge sociale og økonomiske problemer. Projektet er ikke i stand til at løse alle problemerne. Men vi gør, hvad vi kan, og lidt hjælp kan også nytte. Vi hjælper nogle gange familierne med at etablere kontakt til arbejdspladser og offentlige myndigheder samt til rette steder, da vi oplever, at familierne har mistet deres netværk, og at de derfor mangler viden om mulighederne. Efter mange års alvorlige sociale og økonomiske problemer har de også mistet deres selvtillid.

De to tilbageblevne børn er handicappede, og deres familier har indtil videre ingen mulighed for at tage sig af børnene. Problemerne er virkelig store, hvis forældrene også har alvorlige sygdomme eller er handicappede. Vi er meget glade for, at der er skabt et samarbejde og

Gadebørnene har fået et nyt hus at bo i med god plads og masser af lys. Fra venstre ses Galsan, Tsomo, Bilge, Phudgje, Eegi samt til højre Amgalan og Tsecgee, der begge er ansat på familieprojektet. Foto vinter 1998.

et fagligt netværk mellem mange aimagcentre. Hvis et af børnene kommer f.eks. fra Selenge eller Darhan kan vi snakke med socialarbejderne fra det pågældende sted og bede dem om at yde hjælp og støtte til barnet og dets familie.

Alle børnene går i dag i skole og er omfattet af sundhedsservice og fritidsundervisning efter skolen. Siden 1999 arbejder 2 tidligere gadebørn på projektet – de er nu voksne og udfører deres opgaver samvittighedsfuldt. De kender børnenes behov og de problemer, der kan opstå i børnenes hjem.

Projektet beskæftiger sig således i dag mest med hele familier til gadebørn i stedet for gadebørn alene.

Information

Projektet udgiver bladet *Let's talk* i samarbejde med NCCM (Mongoliets Børneorganisation) med henblik på oplysning og debat. Bladet omdeles til alle børneorganisationer i hele Mongoliet. Bladet er det eneste af sin art på området. Projektet udgav i år den første håndbog om soci-

alt arbejde på mongolsk. Bogen er baseret på anerkendte teorier og metoder samt på de mongolske erfaringer.

Danske støttegrupper

Ovenstående giver blot et overblik over aktiviteterne uden at gå i detaljer. Projektet har stor støtte i den etablerede fond *Gadebørn i Mongoliet*. I fondens bestyrelse sidder Karl Emil Roll, Marianne Haslund-Christensen, Ole Rønsholdt og Leif Petersen.

Samarbejdet med de danske fagkonsulenter har ligeledes været en uundværlig del af projektets dagligdag. Konsulenterne består af undertegnede, Annelise Jakobsen, Bent Madsen, Jesper Holst, Peter Kristensen og Knud Byskov. Mange af konsulentopgaverne kræver betydelig frivillig indsats i form af skriftligt arbejde, mødevirksomhed og meget andet. Uden denne støtte fra mange sider har projektet ikke kunnet gennemføres. ■

Bulgan Njama

Indtryk fra et ophold i Danmark

I dagene 16.4.01-29.4.01 var 11 personer fra Mongoliet på en studietur i Danmark i forbindelse med vores projekt *Udsatte grupper, gadebørn*. Gruppen bestod af 6 ansatte fra Damost, 3 fra projektets bestyrelse i Mongoliet, 1 fra Børnepolitiet og 1 fra skole nr. 70.

Der ventede gæsterne et rigt sammensat program. Udover det officielle program, hvor der var organiseret undervisning, oplæg og rundvisning i Socialministeriet, kommuner, skoler, familieinstitutioner og børneinstitutioner, var der mulighed for at se København, Århus, Aalborg og Odense, hvor institutionerne er placeret. Opholdet var finansieret af Danida og private midler. Mange bidrog til opholdet både med en hjælpende hånd og finansielt.

Inden gæsterne forlod Danmark skrev alle om deres indtryk af opholdet. Her bringes et lille uddrag af indtrykkene.

– Man kan kalde Danmark et humant samfund. Her er respekten for mennesket den mest naturlige del af tilværelsen. Landets socialpolitik er formuleret i henhold til dette. Det var spændende at høre om Danmarks socialpolitik og de tiltag, der implementeres i overensstemmelse med denne. Besøg på skole, fritidshjem, børnehave og børne- og ungdomsinstitutioner var ligeledes inspirerende. Udover dette var programmet tilrettelagt sådan, at vi fik mulighed for at se det meste af Danmark.

Metoden med anvendelse af billedkort til kommunikation med svært handicappede virker som en

spændende idé. Derudover er arbejdskultur og medmenneskelige relationer i Danmark noget, vi kan lære meget af.

Mange tak til jer alle, der har gjort det muligt for os at besøge Danmark.

– Det ser ud til, at lærerne og socialarbejderne bestræber sig for at have et tillidsfuldt forhold til børnene. Børnene bliver respekteret betingelsesløst.

– I vores øjne virker det forkert, at voksne og børn ryger sammen. Men det er nok, fordi det er svært at opnå et resultat, hvis børnene forbydes at gøre ting, som de er interesserede i – især hvis der skal opnås et tillidsfuldt forhold. »Du er god nok, men dine handlinger er forkerte« er gode og kloge ord, som vi har hørt under turen.

– Det var spændende at høre oplægget om narkobehandling. Arbejdsmetoderne virker interessante. Samarbejdet mellem skole, sociale myndigheder og politiet virker meget relevant og lærerigt for os. I Mongoliet har vi et stort behov for at etablere et samarbejde mellem myndighederne. Tak til jer alle, der har givet os mulighed for en god inspiration og erfaringsudveksling.

– Der er virkelig mange ting, jeg har lært og set. Under opholdet tænkte jeg meget på, hvordan vi kan gøre nogle ting lidt bedre. Når jeg vender tilbage, vil jeg sammen med vore børn og unge prøve at fremstille brugsgenstande ved anvendelse af restmaterialer.

De helt basale ting som renlighed og hygiejne i vores eget Had-projekt vil jeg fremover være meget opmærksom på. Man skal også tænke i lidt bredere sammenhænge, når man arbejder, således at vi hele tiden tænker på børns rettigheder. Tak for turen.

– Det er en sjælden mulighed at besøge Danmark. Besøget satte mange tanker i gang og indtrykkene er overvældende. Jeg havde ingen forestilling om, at Danmark var så dejligt et land. Vi havde virkelig et godt ophold her i landet. Det er umuligt at glemme danskernes gæstfrihed og venlighed. Det var ret inspirerende at se de mange kreative ting, som fremstilles af små ting – meget enkle og meget flotte. Vores Had-børn kan lære en del af det.

Jeg fik også indtryk af, at samfundet tildeler den enkelte stor opmærksomhed. Vi har besøgt mange myndigheder og institutioner. Lige meget hvor man kommer, så er der altid en pæn orden i tingene. Psykologer og socialarbejdere er ansat i danske skoler. Det synes jeg er en vældig god idé. Det betyder, at barnet og familien får hjælp, inden det bliver for sent.

Tak for et inspirerende ophold. Jeg er sikker på, at vi alle rejser herfra med en del erfaringer og oplevelser rigere, og det kommer os uden tvivl til gode i vores arbejde. ■

Gruppens deltagere

Projektbestyrelsen

Tungalag - formand for MDS, formand for projektbestyrelsen

Uranbileg - medlem af projektbestyrelsen, næstformand for National Committee for Children

Moron - medlem af projektbestyrelsen, medlem af parlamentet

Damost

Otgonchimeg

Oyunsuren

Narantuya

Ganchimeg

Erdenebat

Cecgee

Samarbejdende organisationer

Dashnyam - forstander på skole nr. 70, hvor projektet har kontor- og undervisningslokaler

Bayarbyamba - chef for

Politiets Identifikationscenter

DMS nyt

Kommende medlemsmøder

Bestyrelsen har planlagt følgende mødedatoer i foråret 2004: 21. februar, 13. marts (med generalforsamlingen) og 24. april. Alle dage lørdage. Stedet er som sædvanligt *Medborgerhuset*, Danasvej 30B.

Vi arbejder med flere spændende emner, som vil blive meddelt i mødefolderen, der udsendes ultimo januar 2004.

Søndag i Terelj.

Foto: DMA

Sne og kulde

Vinteren er for alvor kommet til Mongoliet. Lægerne på Ulaanbaatars sygehuse melder om et stigende antal arm- og benbrud. Ifølge vejruddsigten skulle temperaturen i hovedstaden sidst i december ligge på ca. -30° C om natten med en dagtemperatur på mellem -15° og -20°.

Redaktionen ønsker læserne en glædelig jul og et godt nytår.

Projekter

Gadebørn i Mongoliet
Girokonto 1670-7805
Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg

Kulden i Mongoliet
Girokonto 6003-3005
Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg

Vores bestyrelsesmedlem

De fleste har vist gættet, at jeg kommer fra Mongoliet. Men i mine barndoms- og ungdomsår boede jeg i den gyldne stad, Prag, i Moskva og i Bukarest. Jeg fik set de østeuropæiske lande som f.eks. Ungarn, Polen, Bulgarien, Østtyskland og Jugoslavien. Jeg fik min sociologiuddannelse på Karlsuniversitetet, der ligger i Prags centrum. Det blev til i alt 13 spændende og lærerige år i Østeuropa.

Man kan godt kalde det, at i Prag blev jeg socialiseret til Europa. Der mødte jeg også min mand Leif. Jeg oplever det, som om det kun ligger nogle få år tilbage, men tiden går hurtigere end man aner. Der er minsandten gået 27 år.

Tiden var vanskelig for os, og vores ægteskabelige planer var mere end uglest af myndighederne i Mongoliet, og også blandt mange almindelige mennesker. Den mongolske ambassade forsøgte i første omgang at tale mig fra mine vilde planer. Da det ikke lykkedes forsøgte de med trusler, om at det stort set var umuligt at etablere et ægteskab med – en repræsentant for kapitalen. Der var mange forhindringer undervejs, men det lykkedes til sidst at overkomme dem og blive forenet som familie – først i Mongoliet og dernæst i Danmark.

I midten af 1980-erne begyndte der blandt de yngre mongolske intellektuelle en tys tys snak om mere demokratisering. Det var dejligt at opleve forandringerne – uden voldsomme konflikter. I 1989 var jeg netop kommet til København fra 7 år i Grønland, hvor jeg var uddannelsesplanlægger i Grønlands Hjemmestyre. Her kom der så gang i initiativerne til etableringen af Dansk Mongolsk Selskab. Vi mente, at tiden var moden til at dyrke interessen. Flere støttede initiativet, og det første informationsmøde fandt sted i Jylland hos Jørgen Bitsch, det andet møde blev holdt hos os i Fuglebo sammen med Rolf Gilberg. Efter flere sådanne møder besluttede vi at arrangere det første stiftende møde i sommeren 1990. Det var enormt opløftende, at der var flere, der interesserede sig for Mongoliet og ville bruge deres tid på at skabe forbindelser mellem Mongoliet og Danmark.

Jeg tænker stadig med et varmt hjerte på den første tid i selskabet og det meget arbejde de enkelte bestyrelsesmedlemmer har bidraget med. Takket være dette selskab hjælpes mange udsatte familier og deres børn, der er kommet i klemme på grund af ændringerne i det mongolske samfund. Børn får mulighed for at gå i skole, enlige mødre modtager støtte og hjælp i deres betrængte liv. Jeg er meget stolt af, at være bestyrelsesmedlem i selskabet, der er beundret af organisationer i andre lande for sit aktive virke i Mongoliet.

Bulgan Njama